

Warszawa, 03 października 2023 r.

dr hab. Konrad Janowski, prof. AEH
Wydział Nauk o Człowieku
Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie

Recenzja rozprawy doktorskiej
Przekonania na temat emocji i unikanie doświadczania
a zdrowie psychiczne osób z przewlekłym bólem
przygotowanej przez mgr Monikę Joannę Sawicką pod kierunkiem naukowym
prof. dr hab. Marioli Bidzan
dr hab. Łucji Bieleninik, prof. UG

Tematyka przedłożonej mi do recenzji pracy doktorskiej mgr Moniki Sawickiej mieści się w zakresie psychologii klinicznej i klinicznej psychologii zdrowia. Podjęty przez Autorkę problem badawczy, a także – ogólniej – problematyka całej pracy są uzasadnione zarówno teoretycznie, ale przede wszystkim znaczeniem, jakie ta problematyka niesie dla osób cierpiących z powodu chronicznego bólu. Chroniczny ból znacząco obniża jakość życia związaną ze stanem zdrowia, ponieważ towarzyszące mu cierpienie ogranicza funkcjonowanie ruchowe, utrudnia podjęcie pracy zarobkowej oraz prowadzi do deprivacji wielu potrzeb psychospołecznych. Należy pamiętać, iż przewlekły ból nie występuje tylko w określonych grupach klinicznych, lecz również coraz powszechniej w populacji ogólnej. W tym kontekście należy zwrócić uwagę, że współcześnie prowadzi się coraz więcej badań, w szczególności o charakterze interdyscyplinarnym, które powinny prowadzić do opracowania coraz bardziej skutecznych metod interwencji, w tym psychologicznych, ukierunkowanych na łagodzenie dolegliwości bólowych, co mogłoby przyczynić się do poprawy jakości życia dużej grupy ludzi zmagających się z tym problemem. Autorka recenzowanej pracy koncentrując się na problematyce przewlekłego bólu w kontekście przekonań dotyczących emocji, unikania doświadczania oraz wybranych wskaźników zdrowia psychicznego, znakomicie wpisuje się w ten ważny nurt badań. Uznać zatem należy, iż podjęty przez Autorkę temat i problematyka rozprawy są w pełni uzasadnione.

Można także uznać, że praca, choć utrzymana w naukowej metodologii psychologii, nosi znamiona interdyscyplinarności, łącząc aspekty psychologiczne i medyczne – w kontekście badań nad przewlekłym bólem należy to uznać za podejście w pełni zasadne, które dodatkowo podnosi wartość i zrealizowanych badań, i całej rozprawy. Badania oparte na takim podejściu mają szczególne znaczenie, ponieważ aktualizują ważny w psychologii i medycynie postulat holistycznego ujmowania człowieka, a także w lepszym stopniu odzwierciedlają wieloczynnikowe rozumienie etiologii chorób i zaburzeń. W tym kontekście doświadczanie przewlekłego bólu przez pacjentów z reumatoidalnym zapaleniem stawów (Grupa D – w projekcie badawczym Autorki rozprawy) – można traktować jako wręcz modelowy przykład zjawiska łączącego w sobie aspekty psychologiczne, społeczne i biologiczne. Zatem dobór próby klinicznej (Grupa D) jest uzasadniony i adekwatny do teoretycznie sformułowanego przez Autorkę problemu i modelu badawczego. Z kolei dobór do prowadzonych badań osób z populacji ogólnej, choć początkowo zrodził we mnie pewne wątpliwości, został jednakowoż wyczerpująco i przekonująco uzasadniony przez Autorkę, w szczególności w świetle przedstawionych danych dotyczących częstości występowania zjawiska przewlekłego bólu w populacji ogólnej. Uwzględnienie w badanej próbie osób pochodzących zarówno z populacji klinicznej jak i nieklinicznych posiada atut polegający na możliwości szerszego generalizowania uzyskanych przez Autorkę wyników badań i jest adekwatne do tytułu rozprawy. Poprzez skonstrastowanie danych uzyskanych w próbie z populacji ogólnej pozwoliło także na wyakcentowanie specyfiki obserwowanej w grupie klinicznej.

Tytuł pracy jest poprawny stylistycznie, adekwatnie odnosi się do zaprezentowanego w pracy problemu badawczego oraz trafnie oddaje zawartość pracy.

Od strony formalnej, przedstawiona do recenzji praca liczy łącznie 147 stron, wliczając bibliografię, spis tabel, rysunki, materiały dodatkowe oraz zgodę komisji etyki. Główna część składa się ze streszczenia w języku polskim i angielskim, wstępu, pięciu rozdziałów oraz zakończenia. Dwa pierwsze rozdziały dotyczą teoretycznych podstaw przeprowadzonego badania, trzeci rozdział prezentuje metodologię badań własnych, a czwarty i piąty przedstawiają uzyskane wyniki badań wraz z ich opisem i interpretacją. Układ pracy jest typowy dla prac o charakterze empirycznym, a kolejność rozdziałów jest poprawna. Układ logiczny treści jest prawidłowy. Cała rozprawa została starannie przygotowana pod kątem edytorskim i językowym, co ułatwia czytelnikowi odbiór zawartych w niej treści. Jedynym zastrzeżeniem, który można sformułować odnośnie poprawności językowej, jest użycie przez Autorkę w niektórych fragmentach pracy formy narracji pierwszoosobowej, czego zazwyczaj

unika się, przynajmniej w konwencji prac naukowych pisanych w języku polskim. Oczywiście nie należy traktować tego jako błędu, w szczególności jeśli taka konwencja narracji została przez Autorkę przyjęta świadomie.

W pierwszym rozdziale części teoretycznej pt. „Ból i jego koncepcje” Autorka przedstawia ogólną charakterystykę bólu wraz z aktualnie obowiązującą taksonomią, dzieląc ból na nocycyptywny, w tym somatyczny i trzewny oraz neuropatyczny (niereceptorowy). Drugi podział bólu zaproponowany przez Autorkę, dotyczył jego kryterium czasowego, a więc bólu ostrego i przewlekłego. Wskazano również na społeczno-ekonomiczne konsekwencje bólu oraz jego zależności ze zdrowiem psychicznym. Autorka przedstawiła choroby reumatyczne jako przykład chorób charakteryzujących się przewlekłym bólem. Na zakończenie rozdziału omówiono główne założenia najczęściej występujących w literaturze psychologicznych modeli bólu.

W drugim rozdziale Autorka przedstawia ogólną definicję regulacji emocji i syntetycznie opisuje dwie najpopularniejsze strategie regulacyjne: tłumienie oraz przeformułowanie poznawcze. Wskazuje także na to, że trudności w regulowaniu własnych emocji są obecne w wielu jednostkach nozologicznych. W moim przekonaniu, ta część pracy mogłaby być przedstawiona przez Autorkę w nieco bardziej pogłębiony sposób. Tendencja do stosowania nieadaptacyjnych strategii regulacji emocji, takich jak ruminacja, tłumienie czy katastrofizacja, może bowiem stanowić czynnik ryzyka dla rozwoju objawów psychopatologicznych. Z tego powodu, temat dysregulacji emocjonalnej, ze względu na istotne implikacje kliniczne, mógłby zostać bardziej obszernie omówiony. Kolejne punkty analiz teoretycznych w tym rozdziale dotyczą konceptualizacji przekonań na temat emocji z perspektywy behawioralnej i poznawczej. Autorka przedstawia również argumenty, które wskazują, że przekonania dotyczące emocji mogą być uważane za konstrukt transdiagnostyczny.

Podsumowując część teoretyczną rozprawy, pragnę podkreślić, że została ona przygotowana starannie, ma czytelny układ i wewnętrzną spójność. Treści przekazywane w tekście są komunikatywne, a użyty język spełnia standardy komunikacji naukowej. Tytuły rozdziałów i podrozdziałów trafnie odzwierciedlają ich zawartość. Dokonany przez Autorkę przegląd zagadnień stanowi adekwatne odzwierciedlenie aktualnego stanu wiedzy, a dobór źródeł literaturowych należy uznać za właściwy i obszerny. Na podkreślenie zasługuje fakt szerokiego wykorzystywania przez Autorkę publikacji anglojęzycznych, co sprawia, że mamy

pewność, że sformułowany problem i skonstruowany model badawczy stanowi odpowiedź na lukę w wiedzy nie tylko obecnej w literaturze polskojęzycznej, ale także ogólnoświatowej.

Część empiryczna pracy składa się z trzech rozdziałów, obejmujących kolejno: cele i problemy badawcze, metody, wyniki, dyskusję oraz zakończenie. W podrozdziale „Zmienne i ich operacjonalizacja” Autorka opisuje również narzędzia użyte w badaniu. W mojej ocenie, ta część pracy zyskałaby na przejrzystości, gdyby charakterystyka zastosowanych narzędzi została wydzielona przez Autorkę do osobnego podrozdziału. Cele badania, pytania i hipotezy są właściwie sformułowane, co pozwoliło na zastosowanie odpowiednich narzędzi statystycznych do ich weryfikacji.

Na podkreślenie zasługuje fakt, iż dla celów projektu doktorskiego Autorka przeprowadziła adaptację Skali Przekonań o Emocjach (BES-PL). Jej właściwości psychometryczne okazały się satysfakcjonujące. Ponadto Autorka stworzyła trzy autorskie pytania do oszacowania nasilenia bólu (obecnego, średniego, najsilniejszego), a badani wyrażali poziom bólu za pomocą skali Likerta od 0 do 10. W badaniach Autorka zastosowała także inne standaryzowane trafne i rzetelne narzędzia, takie jak Skala Depresji, Lęku i Stresu (DASS-21), Szpitalna Skala Lęku i Depresji oraz Wielowymiarowy Kwestionariusz Unikania Doświadczenia (MEAQ-30). Wybór tych narzędzi oceniam jako odpowiedni i adekwatny do skonceptualizowanych przez Autorkę zmiennych.

Zastosowane analizy statystyczne są odpowiednie w kontekście postawionych hipotez badawczych i świadczą o znaczących, zaawansowanych umiejętnościach autorki w zakresie analizy danych ilościowych. Można śmiało stwierdzić, że zaawansowanie wykorzystanych analiz statystycznych, którym wykazała się Autorka, w zasadzie wykracza poza typowo oczekiwane od kandydatów do stopnia doktora. Analiza statystyczna została przeprowadzona zgodnie z wymogami metodologicznymi, a uzyskane wyniki zostały czytelnie przedstawione w tabelach i na wykresach. Jako wspomniałem powyżej, dodatkowym walorem pracy jest zaprezentowanie wyników badania wstępnego, stanowiącego analizę psychometryczną polskiej wersji skali BES. Na podkreślenie zasługuje również dbałość Autorki o „oczyszczenie” bazy danych z wyników, które mogły być otrzymane w efekcie nierzetelnego wypełniania kwestionariuszy przez badanych. Zastosowane w tym celu zabiegi są zasadne, dzięki temu bowiem wzrasta pewność wnioskowania. Przeprowadzając takie zabiegi (dobrze, że Autorka zaplanowała je zawczasu, bo zazwyczaj badacze zaczynają o nich myśleć, kiedy już jest za późno) Autorka znacząco zredukowała narażenie się na zarzuty związane z prowadzeniem części badań bez bezpośredniego nadzoru badacza nad samym przebiegiem

badania. Doktorantka wykazała się zatem wysoką świadomością metodologiczną i jednocześnie pragmatyką konstruowania projektu badania naukowego, dzięki czemu przewidziała i mogła kontrolować różne czynniki potencjalnie zakłócające wyniki badania. Na wyjątkową skrupulatność i rzetelność badawczą Autorki dodatkowo wskazuje np. prezentacja wartości przedziałów ufności dla niemal wszystkich uzyskanych wyników analiz, taką dokładność rzadko można spotkać nie tylko w rozprawach doktorskich, ale nawet w artykułach publikowanych w dobrych czasopismach naukowych. Jeszcze jednym niezaprzeczalnym atutem ocenianego projektu doktorskiego było przeprowadzenie badania z powtórным pomiarem, co, wszyscy wiemy, jest szczególnie wartościowe, a jednocześnie zazwyczaj trudne do praktycznego zrealizowania. Rozdział empiryczny wieńczy dyskusja, w której Autorka w sposób systematyczny odnosi uzyskane wyniki badań do postawionych hipotez. Przeprowadzona przez Autorkę dyskusja ujawnia wysoką umiejętność przanalizowania uzyskanych wyników w świetle literatury przedmiotu i poczynionych wcześniej w pracy założeń. Autorka wykazała także, iż dostrzega pewne nieuniknione słabości swojego projektu badawczego, co udowadnia zarówno samoświadomość metodologiczną jak i uczciwość naukową Autorki.

Podsumowując ocenę części empirycznej recenzowanej rozprawy należy podkreślić, że została on przygotowana w sposób poprawny metodologicznie, a umiejętności badawcze, którymi wykazała się Autorka w pełni potwierdzają osiągnięcie przez nią poziomu naukowego oczekiwanego od kandydatów do stopnia doktora w dyscyplinie psychologia.

Konkludując, niniejszym stwierdzam, że przedstawiona mi do recenzji dysertacja doktorska pt. „Przekonania na temat emocji i unikanie doświadczenia a zdrowie psychiczne osób z przewlekłym bólem” autorstwa mgr Moniki Sawickiej dokumentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydatki w dyscyplinie psychologia oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej w tej dyscyplinie, a także stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. W związku z powyższym recenzowana rozprawa spełnia wymogi stawiane wobec prac doktorskich w dyscyplinie psychologia określone w ustawie z 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018 poz. 1668 z późn. zm.). Wnoszę o dopuszczenie Kandydatki do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia doktora. Jednocześnie, z uwagi bardzo wysokie walory naukowe ocenianej pracy, składam wniosek o przyznanie Doktorantce dyplomu z wyróżnieniem.


REKTOR
dr hab. Konrad Janowski, prof. AEH